

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ

Ο ανταγωνισμός αυτός, δηλαδή η *διένεξη* δύο κομμάτων που ενώνονται σε έναν κοινό τελικό σκοπό (*concordia discors, discordia concors* [ασύμφωνη συμφωνία, σύμφωνη ασύμφωνία]), δεν είναι λοιπόν ένας *πόλεμος*, δηλαδή μια διχόνοια που προκύπτει από την αντιπαράθεση των τελικών προθέσεων, όσον αφορά το επιστημονικό *Δικό Μου* και *Δικό Σου*, το οποίο, όπως και το πολιτικό, αποτελείται από *ελευθερία* και *ιδιοκτησία*, όπου η πρώτη, ως προϋπόθεση, πρέπει να προηγείται της δεύτερης. Κατά συνέπεια δεν πρέπει να παραχωρείται κανένα δικαίωμα στις ανώτερες σχολές, χωρίς να επιτρέπεται παράλληλα στην κατώτερη να εκφράσει την αμφιβολία της επί τούτου στο επιστημονικό κοινό.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΜΙΑΣ ΔΙΑΣΑΦΗΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΕΝΕΞΗΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΔΙΕΝΕΞΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

I. ΥΛΙΚΟ ΤΗΣ ΔΙΕΝΕΞΗΣ

Ο βιβλικός θεολόγος είναι κυρίως ο *ειδήμων της Γραφής* για την *εκκλησιαστική πίστη*, η οποία στηρίζεται σε θεσπίσματα, δηλαδή σε νόμους που πηγάζουν από την αυθαιρεσία κάποιου άλλου, ενώ ο ορθολογικός [θεολόγος] είναι ο *ειδήμων του Λόγου* για τη *θρησκευτική πίστη*, δηλαδή για εκείνη που στηρίζεται σε εσωτερικούς νόμους που μπορούν να αναπτυχθούν από τον ορθό Λόγο του κάθε ανθρώπου. Ότι έτσι έχει το πράγμα, δηλαδή ότι η θρησκεία δεν μπορεί ποτέ να θεμελιωθεί σε θεσπίσματα (όσο υψηλής καταβολής και αν είναι αυτά), καθίσταται σαφές από την ίδια την έννοια της θρησκείας. Θρησκεία δεν είναι το σύνολο συγκεκριμένων διδασκαλιών ως *Θείων Αποκαλύψεων* (διότι αυτό ονομάζεται *θεολογία*) αλλά [το σύνολο] όλων των καθηκόντων μας εν γένει ως *θείων εντολών* (και, υποκειμενικά, των αρχών ότι πρέπει, ως τέτοιες, να ακολουθούνται). Η θρησκεία δεν διαφέρει ουδόλως ως προς το υλικό, δηλαδή ως προς το αντικείμενο, από την ηθική, διότι αναφέρεται εν

γένει σε καθήκοντα, αλλά η διαφορά της από αυτήν είναι απλώς τυπική, δηλαδή είναι μια νομοθεσία του Λόγου, η οποία χρησιμοποιεί την ιδέα του Θεού, που γεννιέται από την ίδια την ηθική, για να αποδώσει στην ηθική επιρροή επί της ανθρώπινης βούλησης προς εκπλήρωση όλων των καθηκόντων της. Έτσι, η θρησκεία είναι μία και μοναδική και δεν υπάρχουν διάφορες θρησκείες αλλά, σαφώς, διαφορετικά είδη πίστης στη Θεία Αποκάλυψη και στις θεσπισμένες της διδασκαλίες, οι οποίες δεν μπορούν να πηγάζουν από το Λόγο, δηλαδή [είναι] διαφορετικές μορφές του τρόπου αισθητηριακής παράστασης της θείας βούλησης, για να της αποδώσουν επιρροή επί του ανθρώπινου θυμικού· μεταξύ δε αυτών των μορφών, απ' όσο γνωρίζουμε, ο Χριστιανισμός είναι η καταλληλότερη. Ο Χριστιανισμός, όπως βρίσκεται στη Βίβλο, αποτελείται από δύο ανόμοια μέρη, το ένα, που περιέχει τον Κανόνα, και το άλλο που περιέχει το Όργανο ή το Όχημα της θρησκείας, από τα οποία το πρώτο μπορεί να χαρακτηριστεί ως η καθαρή θρησκευτική πίστη (θεμελιωμένη άνευ θεσπισμάτων επί του ορθού Λόγου), και το άλλο ως η εκκλησιαστική πίστη που στηρίζεται πλήρως σε θεσπίσματα τα οποία χρειάζονται μια Αποκάλυψη εάν θέλουν να ισχύουν ως ιερή διδασκαλία και ως βιοτικές προδιαγραφές. – Καθώς, όμως, η χρήση αυτού του καθοδηγητικού υλικού προς εκείνον το σκοπό αποτελεί επίσης καθήκον, εφόσον μπορεί να γίνεται αντιληπτό ως Θεία Αποκάλυψη, έτσι εξηγείται γιατί, κατά την αναφορά της θρησκευτικής πίστης, εννοείται ταυτόχρονα και η εκκλησιαστική πίστη που βασίζεται στη Γραφή.

Ο βιβλικός θεολόγος λέει: ψάξτε στη Βίβλο, όπου πιστεύετε πως θα βρείτε την αιώνια ζωή*. Τη ζωή αυτήν όμως, εφόσον η προϋπόθεσή της δεν είναι καμία άλλη από την ηθική βελτίωση του ανθρώπου, δεν μπορεί να τη βρει κανένας άνθρωπος σε οποιαδήποτε γραφή, παρά μόνον εάν την προβάλλει εκεί, διότι οι απαραίτητες προς τούτο έννοιες και βασικές προτάσεις δεν μαθαίνονται από κάποιον άλλο, αλλά αναπτύσσονται από τον ορθό Λόγο του δασκάλου με αφορμή μια ομιλία. Η Γραφή, όμως, περιέχει πολύ περισσότερα από αυτά που απαιτούνται για την αιώνια ζωή, δηλαδή πράγματα που ανήκουν στην ιστορική πίστη και δύνανται μεν να είναι χρήσιμα ως απλό αισθητηριακό όχημα, όσον αφορά τη θρησκευτική πίστη (γι' αυτό ή για εκείνο το πρόσωπο, για τη μια ή την άλλη εποχή), αλλά δεν ανήκουν αναγκαστικά σε αυτήν. Η σχολή της βιβλικής θεολογίας επιμένει λοιπόν για την ιστορική πίστη στον ίδιο βαθμό ως εάν να ήταν Θεία Αποκάλυψη, ως εάν η πίστη για

κάτι τέτοιο να ανήκε στη θρησκεία. Η φιλοσοφική σχολή, όμως, της φέρνει αντίρρηση όσον αφορά αυτή την ανάμειξη, καθώς και γι' αυτό που εκείνη θεωρεί ως αληθινό για τη θρησκεία καθ' εαυτήν.

Στο όχημα αυτό (δηλαδή σε αυτό που προστίθεται πέρα από τη διδασκαλία περί θρησκείας) ανήκει όμως επιπλέον η μέθοδος διδασκαλίας, η οποία θα πρέπει να θεωρείται ως εναποτιθέμενη στους Αποστόλους και όχι ως Θεία Αποκάλυψη. Θα πρέπει, δηλαδή, να γίνεται αποδεκτή ως ισχύουσα για τον τρόπο σκέψης εκείνων των καιρών (κατ' ἄνθρωπον) και όχι ως μέρος διδασκαλίας καθ' εαυτό (κατ' ἀλήθειαν), και μάλιστα είτε αρνητικά, ως απλή αποδοχή συγκεκριμένων σφαλερών απόψεων που ήταν τότε κυρίαρχες, για να μην υπάρξει αντιπαράθεση προς μια τότε κυρίαρχη ψευδαίσθηση (π.χ. περί των δαιμονιζομένων), η οποία, όμως, δεν αντίκειται ουσιωδώς στη θρησκεία· είτε όμως [θα γίνεται αποδεκτή] θετικά, για να χρησιμοποιηθεί η προτίμηση ενός λαού για την παλαιά του εκκλησιαστική πίστη, η οποία τώρα θα λάβει τέλος, προς εισαγωγή της νέας. (Π.χ. η ερμηνεία της ιστορίας της Παλαιάς Διαθήκης ως προτύπου γι' αυτό που συνέβη στην Καινή, η οποία εάν, ως Ιουδαϊσμός, συμπεριληφθεί σφαλερά στη διδασκαλία πίστης ως μέρος της, μπορεί σαφώς να μας προκαλέσει το στεναγμό: *nunc istae reliquiae nos exercent* [τώρα μας προκαλούν προβλήματα αυτά τα υπολείμματα]. Cicero.)

Για το λόγο αυτόν, η γνώση της Γραφής του Χριστιανισμού υπόκειται σε κάποιες δυσκολίες της ερμηνευτικής τέχνης, περί των οποίων και περί της αρχής τους η ανώτερη σχολή (ο βιβλικός θεολόγος) περιέρχεται αναγκαστικά σε διένεξη με την κατώτερη, καθώς η πρώτη, ενδιαφερόμενη ιδιαίτερα για τη θεωρητική βιβλική γνώση, εκφράζει την υποψία για τη δεύτερη ότι διά της φιλοσοφίας απομακρύνει όλες τις διδασκαλίες που θα έπρεπε να θεωρηθούν αληθινή Αποκάλυψη και, ως εκ τούτου, να ληφθούν κατά γράμμα, και τους αποδίδει ένα άλλο, προτιμητέο, νόημα· εκείνη, όμως, καθώς ασχολείται περισσότερο με το πρακτικό, δηλαδή περισσότερο με τη θρησκεία παρά με την εκκλησιαστική πίστη, κατηγορεί την πρώτη ότι με τέτοια μέσα απολύει τον τελικό σκοπό, ο οποίος, ως εσωτερική θρησκεία, πρέπει να είναι ηθικός και να στηρίζεται στον ορθό Λόγο. Ως εκ τούτου, η τελευταία, που έχει την αλήθεια ως σκοπό, δηλαδή η φιλοσοφία, διεκδικεί το προνόμιο καθορισμού του νοήματος ενός εδαφίου της Γραφής, σε περίπτωση διένεξης επ' αυτού. Ακολούθως παρατίθενται οι βασικές αρχές ερμηνείας της Γραφής, με τις οποίες δεν εννοείται ότι η ερμηνεία θα πρέπει να είναι φιλοσοφική (αποσκοπούσα στη διεύρυνση της φιλοσοφίας), αλλά απλώς ότι έτσι

πρέπει να είναι οι *βασικές αρχές* της ερμηνείας· διότι κάθε βασική αρχή, ακόμη και αυτή που αφορά μια ιστορική ή μια γραμματική κριτική, θα πρέπει πάντα να μπορεί να υπαγορευτεί από το Λόγο, αυτό ισχύει ιδιαίτερα εδώ, γι' αυτό που μπορεί να συναχθεί από χωρία της Γραφής όσον αφορά τη *θρησκεία* (η οποία δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο από ένα αντικείμενο του ορθού Λόγου).

II. ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΠΡΟΣ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΝΕΞΗΣ

I. Χωρία της Γραφής, τα οποία περιέχουν συγκεκριμένες *θεωρητικές* διδασκαλίες που ανακηρύσσονται ιερές και *υπερβαίνουν* κάθε έννοια του Λόγου (ακόμη και την ηθική), *δύνανται* να ερμηνευθούν προς όφελος του πρακτικού Λόγου, ενώ εκείνες που περιέχουν προτάσεις που αντιβαίνουν στον πρακτικό Λόγο, *πρέπει* να ερμηνευθούν υπέρ του. – Ακολουθούν ορισμένα παραδείγματα επ' αυτού.

α) Από τη διδασκαλία της Αγίας Τριάδας, εάν ληφθεί κατά γράμμα, *δεν μπορεί να προκύψει απλώς τίποτε πρακτικής υφής*, [ακόμη και] εάν πιστεύει κανείς ότι την καταλαβαίνει αμέσως, ακόμη λιγότερο, όμως, όταν αντιληφθεί κανείς ότι υπερβαίνει όλες μας τις έννοιες. – Ο μαθητευόμενος θα πιστέψει με την ίδια ευκολία το αν θα πρέπει να τιμάμε στη θεότητα τρία ή δέκα πρόσωπα, διότι δεν έχει καμία έννοια για ένα Θεό με περισσότερα πρόσωπα (υποστάσεις), περισσότερο όμως διότι από αυτή τη διαφορά δεν μπορεί να συναγάγει διαφορετικούς κανόνες για τη συμπεριφορά του. Απεναντίας, όταν κανείς επιφέρει ένα ηθικό νόημα σε προτάσεις πίστης (όπως προσπάθησα να το κάνω στο βιβλίο μου *Θρησκεία εντός των ορίων κ.λπ.*), τότε δεν αποκτά μια ασυνεπή αλλά μια κατανοητή πίστη, που αναφέρεται στον ηθικό μας καθορισμό. Το ίδιο ισχύει και με τη διδασκαλία της ενσάρκωσης ενός προσώπου της θεότητας. Διότι, εάν αυτός ο Θεάνθρωπος δεν γίνει αντιληπτός ως η ιδέα της ανθρωπότητας που υπάρχει προαιωνίως στον Θεό σε όλη την ηθική της πληρότητα και είναι αρεστή σε Αυτόν⁵ (ό.π.), αλλά ως θεότη-

5. Το παραλήρημα του Postellus στη Βενετία τον 16ο αιώνα* επ' αυτού του σημείου είναι τόσο πρωτότυπο, και χρησιμεύει πολύ καλά ως παράδειγμα, για να δείξει σε ποιες συγχύσεις μπορεί να καταλήξει κανείς, και μάλιστα όταν μαινεται με

τα που «κατοικεί σωματικώς»* και δρα εντός του ως δεύτερη φύση: τότε δεν μπορούμε να συναγάγουμε τίποτε πρακτικό για μας από αυτό το μυστικό, διότι δεν μπορούμε να απαιτούμε από τον εαυτό μας ότι θα πρέπει να δρούμε ως Θεός και, ως εκ τούτου, Αυτός δεν μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα για μας· [και όλα αυτά] χωρίς να αναφέρουμε τη δυσκολία τού γιατί, εάν μια τέτοια ένωση [Θεού και ανθρώπου] είναι μια φορά δυνατή, η θεότητα δεν κατέστησε δυνατή τη μέθεξι για όλους τους ανθρώπους, καθώς τότε θα γίνονταν όλοι, άνευ εξαίρεσης, αρεστοί στον Θεό. – Παρόμοια πράγματα μπορούν να ειπωθούν και για τη διδασκαλία περί της Ανάστασης και Ανάληψης του Θεανθρώπου.

Το εάν στο μέλλον θα ζούμε απλώς σύμφωνα με την ψυχή, ή εάν η ίδια ύλη από την οποία έγινε το σώμα μας απαιτείται για την προσωπική μας ταυτότητα στον άλλο κόσμο, [εάν δηλαδή] η ψυχή δεν είναι μια ιδιαίτερη υπόσταση και πρέπει το ίδιο το σώμα μας να αναστηθεί, αυτό μπορεί να μας είναι τελείως αδιάφορο από πρακτική άποψη· διότι σε ποιον είναι τόσο πολύτιμο το σώμα του, ώστε θα ήθελε να το σέρνει μαζί του όλη την αιωνιότητα, όταν θα μπορούσε να το εγκαταλείψει; Το συμπέρασμα λοιπόν του Αποστόλου ότι «εάν ο Χριστός δεν αναστήθηκε» (δεν έγινε ζωντανός προς το σώμα), «τότε και εμείς δεν θα αναστηθούμε (δεν θα ζούμε πλέον μετά θάνατον)»* δεν είναι έγκυρο. Μπορεί, όμως, και να μην είναι συμπέρασμα (διότι δεν θα θέσει κανείς μια έμπνευση ως βάση του επιχειρήματος), αλλά με αυτή την έκφραση να ήθελε μόνον να πει πως έχουμε αιτία να πιστεύουμε ότι ο Χριστός ζει ακόμη και πως η πίστη μας είναι μάταιη, εάν ακόμη και ένας τόσο τέλειος άνθρωπος δεν ζει μετά τον (σαρκικό) θάνατο. Αυτή είναι μια πίστη που του έδωσε (όπως και σε όλους τους ανθρώπους) ο ορθός Λόγος, και η οποία τον οδήγησε στην ιστορική πίστη σε ένα δημόσιο γεγονός, την οποία και

τον ορθό Λόγο, [και] όταν μετατρέπει την αισθησιοποίηση μιας ιδέας του καθαρού Λόγου στην παράσταση ενός αντικειμένου των αισθήσεων. Διότι, εάν υπό εκείνη την ιδέα δεν εννοηθεί η αφαίρεση 'ανθρωπότητα' αλλά ένας άνθρωπος, τότε αυτός θα πρέπει να έχει κάποιο φύλο. Εάν αυτός ο Θεογέννητος είναι ανδρικού φύλου (ένας υιός), τότε φέρει την αδυναμία των ανθρώπων και έχει αναλάβει την αμαρτία τους, και, εφόσον τόσο οι αδυναμίες όσο και οι παραβάσεις του άλλου φύλου είναι κατ' ουσίαν διαφορετικές από εκείνες του ανδρικού, ωθείται [έτσι] κανείς, όχι αναίτια, να υποθέσει ότι το φύλο αυτό θα πρέπει να έχει αποκτήσει επίσης μια ιδιαίτερη αντιπρόσωπο (παράλληλα μια Θεία Κόρη) ως συμφιλιάτρια· ο δε Postell πίστευε ότι την είχε βρει στο πρόσωπο μιας θεοσεβούς παρθένας στη Βενετία.

εξέλαβε άδοξα ως αληθινή και τη χρησιμοποίησε ως αποδεικτική βάση μιας ηθικής πίστης του μελλοντικού βίου, χωρίς να αντιληφθεί ότι αυτός ο ίδιος δύσκολα θα είχε αποδώσει πίστη σε αυτόν το μύθο, εάν δεν είχε [ήδη] ηθική πίστη. Με τον τρόπο αυτόν επιτεύχθηκε η ηθική πρόθεση, αν και ο τρόπος παράστασης του Αποστόλου έφερε το σημάδι των εννοιών εκείνης της σχολής στις οποίες είχε διαμορφωθεί. – Επιπλέον, για εκείνη την υπόθεση [της Ανάστασης] υπάρχουν σημαντικές αντιρρήσεις: η οργάνωση του Μυστικού Δείπνου (μιας θλιβερής συνδιάλεξης), εις μνήμην Εκείνου, προσομοιάζει σε τυπικό αποχωρισμό (και όχι με σκοπό το επανιδείν). Το παράπονο επί του σταυρού εκφράζει μια αποτυχημένη πρόθεση (να φέρει τους Εβραίους στην αληθινή θρησκεία όσο ήταν ο ίδιος εν ζωή), ενώ θα έπρεπε να αναμένεται περισσότερο η χαρά για μια εκπληρωμένη πρόθεση. Τέλος, η δήλωση των μαθητών σύμφωνα με τον Λουκά: «ήμεϊς δε ήλπίζομεν ότι αυτός έστιν ό μέλλων λυτρουσθαι τόν Ίσραήλ» (Λουκάς 24, 21), δεν επιτρέπει την υπόθεση ότι ήταν προετοιμασμένοι για μια συνάντηση μετά από τρεις ημέρες, ακόμη δε λιγότερο ότι είχαν ακούσει κάτι για την Ανάσταση. – Αλλά γιατί θα πρέπει εξαιτίας μιας ιστορικής αφήγησης, την οποία θα έπρεπε να αφήσουμε ήσυχη στον τόπο της (μεταξύ των αδιάφορων θεμάτων), να εμπλεκόμαστε σε τόσο πολλές πεπαιδευμένες έρευνες και διενέξεις, όταν ασχολούμαστε με τη θρησκεία, για την οποία αρκεί η πίστη ως προς την πρακτική σχέση που μας εμφανιά ο ορθός Λόγος;

β) Στην ερμηνεία των χωρίων της Γραφής, στα οποία η διατύπωση αντιβαίνει στην ορθολογική μας έννοια περί της θείας φύσης και βούλησης, οι βιβλικοί θεολόγοι έχουν θέσει προ πολλού ως κανόνα ότι αυτό που εκφράζεται ανθρώπινα (*άνθρωποπαθώς*) θα πρέπει να ερμηνεύεται με ένα αρμόζον στον Θεό νόημα (*θεοπρεπώς*): και με τον τρόπο αυτόν εξέφρασαν σαφέστατα την ομολογία ότι σε θρησκευτικές υποθέσεις ο Λόγος είναι ο ανώτατος ερμηνευτής της Γραφής. – Ενώ λοιπόν δεν θα πρέπει να αποδίδεται στον ιερό συγγραφέα κανένα άλλο νόημα που δεν συνέδεσε όντως με τα λεγόμενά του, ακόμη και αν από αυτά πηγάζει νόημα που αντιφάσκει στο Λόγο μας, ο ορθός Λόγος θεωρεί εντούτοις δικαίωμά του να ερμηνεύσει το εδάφιο με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι σύμφωνο με τις βασικές του προτάσεις και δεν θεωρεί ότι πρέπει να το ερμηνεύσει κατά γράμμα, εάν δεν θέλει να κατηγορήσει το συγγραφέα για σφάλμα· αυτό, όμως, φαίνεται να αντίκειται πλήρως στους ανώτατους κανόνες της ερμηνείας και, παρ' όλα

αυτά, πραγματοποιήθηκε πάντα με επιδοκιμασία από τους διασημότερους θεολόγους. – Έτσι είναι με τη διδασκαλία του Αγίου Παύλου περί της εκλογής χάριτος, από την οποία προκύπτει σαφέστατα ότι η προσωπική του γνώμη θα πρέπει να αφορούσε τον προορισμό με την αυστηρότερη έννοια του όρου, ο οποίος άλλωστε, γι' αυτόν το λόγο, έγινε αποδεκτός στην πίστη μιας μεγάλης προτεσταντικής Εκκλησίας, ακολούθως, όμως, εγκαταλείφθηκε από μεγάλο μέρος της, ή ερμηνεύθηκε διαφορετικά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, διότι ο Λόγος τον βρίσκει ασύμβατο με τη διδασκαλία περί ελευθερίας, περί καταλογισμού των πράξεων και, ως εκ τούτου, με ολόκληρη την ηθική. – Ακόμη και εκεί όπου η πίστη στη Γραφή δεν αντιβαίνει με συγκεκριμένες διδασκαλίες της σε ηθικά αξιώματα, αλλά απλώς σε αξιώματα του Λόγου ως προς την κρίση φυσικών φαινομένων, όπως ορισμένες ιστορικές παραθέσεις της Βίβλου, π.χ. περί των δαιμονισμένων, αν και είχαν διατυπωθεί με τον ίδιο ιστορικό τόνο όπως η υπόλοιπη ιερή ιστορία στη Γραφή και σχεδόν δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι συγγραφείς τους τις θεωρούσαν αληθινές, [ακόμη και σε αυτές τις περιπτώσεις] οι ερμηνευτές της Γραφής τις ερμήνευσαν και πάλι, με γενική επιδοκιμασία, με τέτοιο τρόπο ώστε να παραμένει η ισχύς του Λόγου (για να μη δώσουν ελεύθερη είσοδο σε κάθε δεισιδαιμονία και εξαπάτηση), χωρίς να τους αμφισβητεί κανείς αυτή την αρμοδιότητα.

Π. Η πίστη σε διδασκαλίες της Γραφής που, εφόσον πρέπει να γνωσθούν αυτό πρέπει να γίνει ιδιαίτερα μέσω Αποκάλυψης, δεν έχει κανένα κέρδος και η έλλειψή της, πολύ δε περισσότερο η αμφιβολία που της αντιπαρατίθεται, δεν είναι καθ' εαυτήν ενοχή, αλλά, καθώς στη θρησκεία όλα αναφέρονται στην πράξη, θα πρέπει, ως εκ τούτου, να αποδοθεί σε όλες τις βιβλικές διδασκαλίες πίστης ένα αντίστοιχο νόημα προς αυτό τον τελικό σκοπό.

Υπό τον όρο *προτάσεις πίστης* δεν καταλαβαίνει κανείς αυτό που πρέπει να πιστευθεί (διότι η πίστη δεν επιτρέπει καμία προσαγωγή), αλλά αυτό που από πρακτική (ηθική) άποψη είναι δυνατόν να γίνει αποδεκτό και σκόπιμο, αν και δεν είναι αποδείξιμο, και, ως εκ τούτου, μπορεί μόνον να πιστευθεί. Εάν αποδεχθώ την πίστη ως αξίωμα, χωρίς αυτή την ηθική αναφορά, απλώς με τη σημασία μιας θεωρητικής πεποίθησης περί αλήθειας, π.χ. [της αποδοχής] αυτού που στηρίζεται στην ιστορική μαρτυρία ενός άλλου, ή επειδή δεν μπορώ να εξηγήσω κάποια δε-

δομένα φαινόμενα χωρίς αυτήν ή εκείνη την προϋπόθεση, τότε μια τέτοια πίστη δεν αποτελεί διόλου μέρος της *θρησκείας*, διότι ούτε συγκροτεί έναν καλύτερο άνθρωπο ούτε αποδεικνύει έναν τέτοιο· εάν όμως, [η πίστη αυτή] έχει επιβληθεί μόνον λόγω φόβου και ελπίδας, ως αντικείμενο προσποίησης στην ψυχή, τότε αντίκειται στην ειλικρίνεια και, ως εκ τούτου, στη θρησκεία. – Όταν λοιπόν υπάρχουν χωρία της Γραφής τα οποία όχι μόνον περιέχουν την άποψη ότι θεωρούν την Αποκαλυπτική πίστη ως καθ' εαυτήν αξιόλογη, αλλά τη θεωρούν ανώτερη ακόμη και από τα ηθικώς-καλά έργα, τότε πρέπει να ερμηνευθούν με τέτοιο τρόπο ως εάν να εννοείται μόνον η ηθική πίστη που βελτιώνει και ανορθώνει την ψυχή μέσω του Λόγου· ακόμη και εάν το κατά γράμμα νόημα, π.χ. ότι όποιος πιστέψει και βαπτισθεί θα είναι μακάριος κ.λπ., αντίκειται σε αυτή την ερμηνεία. Η αμφιβολία περί εκείνων των θεσπισμένων δογμάτων και περί της αυθεντικότητάς τους δεν μπορεί λοιπόν να ανησυχήσει μια ηθική και καλοπροαίρετη ψυχή. – Οι ίδιες ακριβώς προτάσεις μπορεί να θεωρηθούν ταυτόχρονα ως ουσιώδη προαπαιτούμενα για τη *διάδοση* μιας συγκεκριμένης *εκκλησιαστικής πίστης*, η οποία όμως, επειδή είναι μόνον όχημα της θρησκευτικής πίστης και, συνεπώς, καθ' εαυτήν μεταβαλλόμενη, πρέπει να παραμείνει ικανή προς διαρκή κάθαρση μέχρι συμφωνίας με τη δεύτερη, ενώ δεν θα πρέπει να καταστεί η ίδια άρθρο πίστης. Παράλληλα, όμως, δεν θα πρέπει να αποτελεί αντικείμενο δημόσιας κριτικής στις εκκλησίες ή να καταπατηθεί, διότι βρίσκεται υπό την προστασία της κυβέρνησης, η οποία μεριμνά για δημόσια ομοφωνία και ειρήνη, ενώ είναι υπόθεση του διδασκάλου να προειδοποιήσει ότι δεν θα πρέπει να της αποδοθεί ιερότητα δι' εαυτήν, αλλά χωρίς καθυστέρηση θα πρέπει να μεταβαίνει κανείς στην αντίστοιχη θρησκευτική πίστη που έχει εισαχθεί με αυτό το δόγμα.

III. Η πράξη θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως πηγάζουσα από την ίδια χρήση των ηθικών δυνάμεων του ανθρώπου και όχι ως επίδραση μιας εξωτερικής ανώτερης αιτίας, απέναντι στην οποία ο άνθρωπος συμπεριφέρεται παθητικά. Η ερμηνεία των χωρίων της Γραφής, τα οποία φαίνεται να περιέχουν κυριολεκτικά το τελευταίο, θα πρέπει, ως εκ τούτου, να στραφεί εμπρόθετα προς την ομοφωνία με την πρώτη βασική πρόταση.

Όταν υπό τον όρο *φύση* εννοείται η εσωτερικά κυρίαρχη στον άνθρωπο αρχή προώθησης της *ευδαιμονίας*, ενώ υπό τον όρο *χάρη* η ασύλ-

ληπτη ηθική καταβολή που δρα εντός μας, δηλαδή η αρχή της *καθαρής ηθικότητας*, τότε η φύση και η χάρις όχι μόνον διαφέρουν μεταξύ τους, αλλά βρίσκονται συχνά και σε διένεξη. Εάν, όμως, υπό τον όρο *φύση* (με την πρακτική σημασία) εννοείται η ικανότητα διεκπεραίωσης συγκεκριμένων σκοπών μέσω ιδίων δυνάμεων, τότε η χάρις δεν είναι τίποτε άλλο από τη φύση του ανθρώπου, στο βαθμό που αυτός καθορίζεται προς πράξεις μέσω της εσωτερικής του [μεν] αλλά υπεрайσθητής αρχής (της παράστασης του καθήκοντος) – [μιας αρχής] την οποία, επειδή θέλουμε μεν να εξηγήσουμε αλλά, καθώς δεν γνωρίζουμε καμία περαιτέρω αιτία, την αντιλαμβανόμαστε ως μια ορμή που μας απέδωσε ο Θεός προς το Καλό, την καταβολή του οποίου [Καλού] δεν έχουμε θεμελιώσει οι ίδιοι εντός μας, δηλαδή την αντιλαμβανόμαστε ως χάριν. – Με άλλα λόγια, η αμαρτία (η κακία στην ανθρώπινη φύση) κατέστησε αναγκαίο τον ποινικό νόμο (ως εάν να είμαστε υποτελείς), αλλά η χάρις (δηλαδή, η ανάπτυξη του Καλού μέσω της πίστης για την πρωταρχική καταβολή του εντός μας, καθώς και η ελπίδα προς αυτή την ανάπτυξη, που ενσαρκώθηκε στον Υιό του Θεού αποτελώντας παράδειγμα για την ανθρωπότητα που ήταν αρεστή στον Θεό), μπορεί και πρέπει να καταστεί εντός μας (ως ελεύθεροι άνθρωποι) ισχυρότερη, αρκεί να της επιτρέψουμε να επιδράσει εντός μας, δηλαδή αν επιτρέψουμε τη δραστηριοποίηση των διαθέσεων μιας ηθικής διαγωγής που προσομοιάζει σε ένα από εκείνα τα ιερά παραδείγματα. – Τα χωρία της Γραφής λοιπόν, που φαίνεται να περιέχουν μια απλώς παθητική παράδοση σε μια εξωτερική δύναμη που προκαλεί εντός μας ιερότητα, πρέπει να ερμηνευθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να καθίσταται σαφές πως πρέπει *οι ίδιοι να εργαστούμε* εντός μας επί της ανάπτυξης εκείνης της ηθικής καταβολής, αν και η ίδια αποδεικνύει την ύπαρξη μιας θεότητας που είναι απρόσιτη σε κάθε ορθό Λόγο (κατά τη θεωρητική αναζήτηση της αιτίας) και, ως εκ τούτου, το να την κατέχουμε δεν είναι αμοιβή αλλά χάρις.

IV. Εκεί όπου η ίδια πράξη δεν επαρκεί προς δικαιολογία του ανθρώπου μπροστά στη δική του (αυστηρώς κρίνουσα) συνείδηση, ο ορθός Λόγος έχει την αρμοδιότητα να αποδεχθεί διά της πίστεως την υπερφυσική συμπλήρωση της ελλιπούς του δικαιοσύνης (ακόμη και όταν δεν μπορεί να καθορίσει πού έγκειται αυτή).

Η αρμοδιότητα αυτή είναι δι' εαυτήν σαφής· διότι αυτό που ο άνθρωπος πρέπει να είναι σύμφωνα με τον προσδιορισμό του (δηλαδή να

συμφωνεί με τον ιερό νόμο), αυτό θα πρέπει και να μπορεί να γίνει, και εάν δεν είναι δυνατόν με τις δυνάμεις του, τότε μπορεί να ελπίζει ότι αυτό θα γίνει μέσω εξωτερικής θείας συνεπίδρασης (με όποιον τρόπο και αν γίνει). – Μπορεί κανείς επίσης να προσθέσει ότι η πίστη σε αυτή τη συμπλήρωση είναι σωτήρια, διότι μόνον με αυτήν μπορεί [ο άνθρωπος] να αποκτήσει θάρρος και σταθερή πεποίθηση για τη θεάρεστη διαγωγή (ως της μοναδικής συνθήκης για ελπίδα της μακαριότητας), και ότι δεν αμφιβάλλει για την επιτυχία της τελικής του πρόθεσης (να είναι θεάρεστος). – Δεν είναι, όμως, αναγκαίο να γνωρίζει και να μπορεί να ορίσει επακριβώς *πού* έγκειται το μέσο αυτού του υποκαταστάτου (το οποίο εντέλει είναι υπέρμετρο και ακατάληπτο για μας, παρ' όλα όσα θα ήθελε να μας πει ο Θεός περί τούτου), πολύ περισσότερο δε η απαίτηση για παρόμοια γνώση θα ήταν θρασύτητα. – Εκείνα λοιπόν τα χωρία, που φαίνεται να περιέχουν μια τέτοια ιδιαίτερη Αποκάλυψη, πρέπει να ερμηνευθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να αναφέρονται μόνον στο όχημα εκείνης της ηθικής πίστης για ένα λαό, σύμφωνα με τις μέχρι τότε ταλαντευόμενες διδασκαλίες πίστης του, και να μην ασχολούνται με τη θρησκευτική πίστη (για όλους τους ανθρώπους) αλλά απλώς με την εκκλησιαστική πίστη (π.χ. για τους χριστιανούς Εβραίους), η οποία χρήζει ιστορικής απόδειξης που δεν μπορεί να αποκτήσει ο καθένας. Ενώ, απεναντίας, η θρησκεία (ως θεμελιωμένη επί ηθικών εννοιών) θα πρέπει να είναι πλήρης και άνευ αμφιβολιών.

Αλλά, ενάντια στην ιδέα μιας φιλοσοφικής ερμηνείας της Γραφής, ακούω να αντιτάσσεται η ενωμένη φωνή των βιβλικών θεολόγων: ως πρόθεση, λένε, έχει εν πρώτοις μια νατουραλιστική θρησκεία και όχι το Χριστιανισμό. *Απάντηση:* ο Χριστιανισμός είναι η ιδέα της θρησκείας που είναι εν γένει θεμελιωμένη στο Λόγο και, ως εκ τούτου, πρέπει να είναι φυσική. Περιέχει, όμως, ένα μέσο εισαγωγής [της] μεταξύ των ανθρώπων, τη Βίβλο: η καταγωγή της οποίας θεωρείται υπερφυσική και η οποία (ανεξαρτήτως ποια είναι η καταγωγή της), εφόσον προωθεί τις ηθικές προδιαγραφές του Λόγου σε αναφορά προς τη δημόσια εξάπλωση και την ειλικρινή τους ζωογόνηση, μπορεί να θεωρείται όχημα προς τη θρησκεία, και, ως τέτοιο, μπορεί να γίνει αποδεκτό επίσης και ως υπερφυσική Αποκάλυψη. Μια θρησκεία μπορεί να χαρακτηριστεί *νατουραλιστική*, όταν θέσει ως βασική της πρόταση να μην αποδέχεται

καμία τέτοια Αποκάλυψη. Ως εκ τούτου, ο Χριστιανισμός δεν είναι μια νατουραλιστική, αν και είναι απλώς μια φυσική θρησκεία, καθώς δεν αμφισβητεί ότι η Βίβλος δύναται να είναι ένα υπερφυσικό μέσον εισαγωγής της τελευταίας και της ίδρυσης μιας Εκκλησίας που την κηρύττει δημοσίως και την αναγνωρίζει, ενώ δεν τη λαμβάνει καθόλου υπόψη όσον αφορά την καταγωγή της θρησκευτικής διδασκαλίας.

ΙΙΙ. ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΙΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥΣ

Ενάντια σε αυτούς τους κανόνες ερμηνείας ακούω κραυγές: *πρώτον*: [ότι] αυτά είναι συνολικά κρίσεις της φιλοσοφικής σχολής, η οποία έτσι επιτρέπει στον εαυτό της παρεμβάσεις στην πρακτική του βιβλικού θεολόγου. – *Απάντηση*: για την εκκλησιαστική πίστη απαιτείται ιστορική γνώση, για τη θρησκευτική πίστη απαιτείται απλώς ορθός Λόγος. Το να ερμηνεύεται η πρώτη ως όχημα της δεύτερης είναι σαφώς μια απαίτηση του Λόγου, αλλά πού είναι μια τέτοια [απαίτηση] νομιμότερη, από εκεί όπου κάτι έχει αξία απλώς ως μέσο προς κάτι άλλο ως τελικό σκοπό (όπως είναι η θρησκεία), και εκεί που υπάρχει μια ανώτερη αρχή απόφασης, όπως ο Λόγος, όταν υφίσταται διένεξη περί της αληθείας; Πέραν τούτου, η θεολογική σχολή δεν υφίσταται καμία ζημία, όταν η φιλοσοφική χρησιμοποιεί τα θεσπίσματά της για να ενισχύσει τη δική της διδασκαλία μέσω συμφωνίας με αυτήν· πολύ περισσότερο, θα έπρεπε να θεωρεί ότι έτσι τιμάται. Εάν όμως, όσον αφορά την ερμηνεία της Γραφής, θα πρέπει να υπάρχει εν γένει διένεξη μεταξύ τους, τότε δεν γνωρίζω άλλη λύση από αυτήν: *όταν ο βιβλικός θεολόγος παύσει να χρησιμοποιεί τον ορθό Λόγο για το σκοπό του, τότε θα παύσει και ο φιλοσοφικός θεολόγος να χρησιμοποιεί τη Βίβλο προς επιβεβαίωση των προτάσεών του*. Αμφιβάλλω, όμως, ότι ο πρώτος θα δεχόταν ένα τέτοιο συμβόλαιο. – *Δεύτερον*: οι ερμηνείες εκείνες είναι αλληγορικές-μυστικιστικές και, ως εκ τούτου, ούτε βιβλικές ούτε φιλοσοφικές. *Απάντηση*: Ακριβώς το αντίθετο ισχύει, δηλαδή, εάν ο βιβλικός θεολόγος λαμβάνει το κάλυμμα της θρησκείας ως τη θρησκεία καθ' εαυτήν, τότε, για παράδειγμα, πρέπει να εξηγήσει τη συνολική Παλαιά Διαθήκη ως μια διαρκή *αλληγορία* (προτύπων και συμβολικών παραστάσεων) της επερχόμενης θρησκευ-

τικής κατάστασης, εφόσον δεν θέλει να παραδεχθεί ότι αυτό αποτελούσε ήδη εκείνη την εποχή την αληθινή θρησκεία (που δεν θα μπορούσε να είναι πιο αληθινή από την αληθινή), μια παραδοχή μέσω της οποίας θα καθίστατο άχρηστη η Καινή [Διαθήκη]. Όσον αφορά, τώρα, τον υποτιθέμενο μυστικισμό των ορθολογικών ερμηνειών, το μοναδικό μέσο περιορισμού του μυστικισμού (π.χ. ενός *Swedenborg*)* είναι όταν η φιλοσοφία ανιχνεύει ένα ηθικό νόημα σε χωρία της Γραφής, ή, πολύ περισσότερο, όταν επιβάλλει ένα τέτοιο νόημα στο κείμενο. Διότι σε θρησκευτικές υποθέσεις η φαντασία περιπλανιέται αναπόφευκτα στο υπέρμετρο όταν δεν συνδέει το υπεραισθητό (που πρέπει να γίνει νοητό σε ό,τι ονομάζεται θρησκεία) με συγκεκριμένες έννοιες του Λόγου, όπως είναι οι ηθικές, και οδηγεί σε ένα φωτισμό* εσωτερικών Αποκαλύψεων, από τις οποίες ο καθένας [άνθρωπος] έχει τη δική του και δεν βρίσκεται πλέον καμία δημόσια λυδία λίθος της αλήθειας.

Υπάρχουν, όμως, αντιρρήσεις που τις διατυπώνει ο ίδιος ο Λόγος ενάντια στην ορθολογική ερμηνεία της Βίβλου, τις οποίες και θα επιδιώξουμε να παραθέσουμε σύντομα, με τη σειρά των προαναφερθέντων ερμηνευτικών κανόνων, και να τις άρουμε. α) *Αντίρρηση*: Ως Αποκάλυψη, η Βίβλος πρέπει να ερμηνεύεται αφ' εαυτής και όχι μέσω του Λόγου· διότι η ίδια η πηγή γνώσης [που περιέχει] βρίσκεται σε μέρος διαφορετικό του Λόγου. *Απάντηση*: Ακριβώς γι' αυτό, επειδή το βιβλίο αυτό θεωρείται ως Θεία Αποκάλυψη, δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται απλώς θεωρητικά σύμφωνα με βασικές προτάσεις των ιστορικών διδασκαλιών (να συμφωνεί δηλαδή με τον εαυτό του), αλλά πρακτικά, σύμφωνα με έννοιες του Λόγου. Διότι το ότι μια Αποκάλυψη είναι θεία δεν μπορεί ποτέ να γίνει σαφές μέσω σημείων που μας δίνει η εμπειρία. Ο χαρακτήρας της (τουλάχιστον ως *conditio sine qua non*) είναι πάντα η εναρμόνιση με αυτό που ο Λόγος θεωρεί προσήκον για τον Θεό. – β) *Αντίρρηση*: Πριν από κάθε πρακτικό ζήτημα πρέπει πάντα να προηγείται μια θεωρία, και, καθώς η εν λόγω θεωρία, ως διδασκαλία Αποκάλυψης, μπορεί να περιέχει προθέσεις της θείας βούλησης, τις οποίες δεν μπορούμε να εξερευνήσουμε, αλλά η προώθηση των οποίων θα ήταν δεσμευτική για μας, έτσι φαίνεται ότι η πίστη σε τέτοιες θεωρητικές προτάσεις είναι η ίδια μια δέσμευση και, ως εκ τούτου, η αμφιβολία επ' αυτών περιέχει αμαρτία. *Απάντηση*: Αυτό μπορεί να γίνει παραδεκτό όταν γίνεται λόγος για εκκλησιαστική πίστη, στην οποία δεν γίνεται αναφορά σε καμία άλλη πράξη εκτός από εκείνη που υπαγορεύεται

από τα έθιμα, και όπου εκείνοι που θέλουν να προσχωρήσουν σε μια Εκκλησία δεν χρειάζονται καμία άλλη επαλήθευση από το ότι η διδασκαλία αυτή δεν είναι αδύνατη. Αντιθέτως, για τη θρησκευτική πίστη απαιτείται η πειθώ περί της αληθείας, η οποία, όμως, δεν μπορεί να επαληθευθεί μέσω θεσπισμάτων (ότι είναι θείες ρήσεις), διότι, για να αποδειχθεί κάτι τέτοιο, θα ήταν απαραίτητη η απόδειξη μέσω της ιστορίας, η οποία δεν έχει την αρμοδιότητα να θεωρεί τον εαυτό της ως Θεία Αποκάλυψη. Ως εκ τούτου, γι' αυτή την πίστη, η οποία ασχολείται αποκλειστικά με την ηθικότητα της διαγωγής του βίου, με τη δραστηριότητα, η επαλήθευση ιστορικών, έστω και βιβλικών, διδασκαλιών δεν έχει καθ' εαυτήν αξία ή απαξία και ανήκει στα αδιάφορα. – γ) *Αντίρρηση*: Πώς μπορεί κανείς να λέει σε έναν πνευματικά νεκρό «έγειρε και περιπάτει» [Ματθαίος 9:5], όταν αυτή η κλήση δεν συνοδεύεται ταυτόχρονα από μια υπερφυσική δύναμη που φέρνει ζωή σε αυτόν; *Απάντηση*: Η κλήση πραγματοποιείται στον άνθρωπο από τον ίδιο του το Λόγο, εφόσον περιέχει την υπεραισθητή αρχή του ηθικού βίου. Μέσω αυτής ο άνθρωπος δεν μπορεί ίσως να αναστηθεί αμέσως και αφ' εαυτού στη ζωή, αλλά μπορεί να αφυπνίσει την κίνηση και την απόπειρα μιας θετικής διαγωγής του βίου (όπως σε κάποιον οι δυνάμεις του οποίου κοιμούνται, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι έχουν σβήσει), και αυτό είναι ήδη μια πράξη, η οποία δεν χρειάζεται καμία εξωτερική επιρροή και, εάν συνεχιστεί, μπορεί να επιτύχει την αποσκοπούμενη μεταβολή. – δ) *Αντίρρηση*: Η πίστη σε έναν άγνωστο προς εμάς τρόπο συμπλήρωσης του μειονεκτήματος της δικαιοσύνης μας, ως αγαθοεργία ενός άλλου, είναι μια ματαιώς αποδεκτή αιτία (petitio principii) προς ικανοποίηση της ανάγκης που νιώθουμε. Διότι, αυτό που προσδοκούμε από τη χάριν ενός ανωτέρου, δεν μπορούμε, με αυτονόητο δήθεν τρόπο, να προσδοκούμε ότι θα μας αποδοθεί, παρά μόνον όταν πραγματικά μας το έχει υποσχεθεί και, ως εκ τούτου, [το προσδοκούμε] μέσω αποδοχής μιας συγκεκριμένης υπόσχεσης προς εμάς, όπως μέσω ενός τυπικού συμβολαίου. Όπως φαίνεται, λοιπόν, μπορούμε να ελπίζουμε και να προϋποθέτουμε εκείνη τη συμπλήρωση μόνον εφόσον μας έχει επιβεβαιωθεί μέσω Θείας Αποκάλυψης και όχι λόγω καλής τύχης. *Απάντηση*: Μια άμεση Θεία Αποκάλυψη με την παρηγορητική ρήση: «ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου» [Ματθαίος 9:2], θα ήταν μια υπεραισθητή εμπειρία, η οποία είναι αδύνατη. Αλλά, σε σχέση προς αυτό που στηρίζεται σε βάσεις του ηθικού Λόγου (όπως η θρησκεία) και, έτσι, είναι a priori βέβαιο, τουλάχιστον από

πρακτικής άποψης, [μια τέτοια ρήση] δεν είναι αναγκαία. Δεν μπορεί κανείς να σκεφτεί διαφορετικά τα διατάγματα ενός ιερού και καλοπροαίρετου νομοθέτη, όσον αφορά αδύναμα όντα, τα οποία, όμως, προσπαθούν με όλη τους την ικανότητα να ακολουθήσουν αυτό που αναγνωρίζουν ως καθήκον· η ίδια δε η έλλογη πίστη και η εμπιστοσύνη σε μια τέτοια συμπλήρωση, χωρίς να συνοδεύονται από μια συγκεκριμένη εμπειρική επιβεβαίωση, αποδεικνύουν περισσότερο το αληθινό ηθικό φρόνημα, και ως εκ τούτου τη δεκτικότητα για εκείνη την προσδοκώμενη ένδειξη χάριτος, απ' ό,τι δύναται μια εμπειρική πίστη.

Με αυτό τον τρόπο πρέπει να διενεργούνται όλες οι ερμηνείες της Γραφής, στο βαθμό που αφορούν τη θρησκεία, σύμφωνα με το αξίωμα της ηθικότητας που αποσκοπείται στην Αποκάλυψη, ενώ άνευ αυτού είναι είτε πρακτικώς κενές είτε ακόμη εμπόδια του Καλού. – Μόνον έτσι, άλλωστε, είναι και *αυθεντικές*, δηλαδή ο Θεός εντός μας είναι ο ερμηνευτής, διότι δεν κατανοούμε κανέναν άλλον εκτός από εκείνον που συνομιλεί με εμάς μέσω της διάνοιας και του ορθού μας Λόγου, ώστε η θεότητα μιας διδασκαλίας που μας απευθύνθηκε, δεν μπορεί να γίνει γνωστή παρά μόνον μέσω εννοιών του δικού μας Λόγου, εφόσον είναι καθαρώς-ηθικές και, ως εκ τούτου, αδιάψευστες.

ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΠΕΡΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕΚΤΩΝ

Σε αυτό που αξίζει να ονομάζεται θρησκεία, δεν μπορεί να υπάρχει καμία διαφορά σχέτας (διότι είναι ενιαία, γενική και αναγκαία, ως εκ τούτου απαράλλακτη), σαφώς, όμως, [μπορεί να υπάρχει διαφορά] σε αυτό που αφορά την εκκλησιαστική πίστη, είτε είναι θεμελιωμένη στη Βίβλο είτε σε παράδοση: εφόσον η πίστη σε αυτό που είναι απλώς όχημα της θρησκείας, λαμβάνεται ως άρθρο της.

Θα ήταν ηράκλεια, και παράλληλα αγάριστη, εργασία απλώς και να απαριθμήσει κανείς τις σχέτες του Χριστιανισμού, όταν υπό αυτόν τον όρο αντιλαμβάνεται κανείς τη μεσσιανική πίστη· διότι, στην περίπτωση αυτή ο Χριστιανισμός είναι απλώς μια σέκτα⁶ της πίστης αυτής, έτσι

6. Πρόκειται για μια ιδιομορφία χρήσης (ή κατάχρησης) της γερμανικής γλώσσας, ότι οι οπαδοί της θρησκείας μας ονομάζονται Christen [Χριστοί]· ως εάν να υπήρχαν περισσότεροι του ενός Χριστού και κάθε πιστός να ήταν Χριστός. Θα έπρε-

τερο, μπορεί να ανυψώσει το μυστικισμό, ως γνώμη του λαού ότι δύναται ο ίδιος να συμμετέχει σε υπερφυσική έμπνευση, στη βαθμίδα δημόσιας εκκλησιαστικής πίστης, διότι ο μυστικισμός δεν είναι κάτι δημόσιο και διαφεύγει, συνεπώς, πλήρως από την επιρροή της κυβέρνησης.

ΕΙΡΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΝΕΞΗΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

Σε διενέξεις που αφορούν απλώς τον καθαρό, αλλά πρακτικό, Λόγο, η φιλοσοφική σχολή έχει αναμφισβήτητα το δικαίωμα της παράθεσης και, όσον αφορά το τυπικό μέρος, της *καθοδήγησης* της διαδικασίας: όσον αφορά, όμως, το υλικό μέρος, τότε είναι η θεολογική σχολή αυτή που κατέχει το ανάκλιτρο που χαρακτηρίζει την πρωτοκαθεδρία, όχι διότι, τάχα, μπορεί να έχει αξίωση μεγαλύτερης επίγνωσης σε υποθέσεις του Λόγου απ' ό,τι οι υπόλοιπες [σχολές], αλλά γιατί ασχολείται με τη σημαντικότερη ανθρώπινη υπόθεση και, ως εκ τούτου, φέρει τον τίτλο της *ανώτατης* σχολής (βεβαίως, μόνον ως *prima inter pares*). – Δεν μιλά, όμως, σύμφωνα με νόμους της καθαρής και δυνάμενης *a priori* να γνωσθεί έλλογης θρησκείας (διότι τότε θα υποβιβάζόταν στο επίπεδο της φιλοσοφικής έδρας), αλλά [μιλά] σύμφωνα με *θεσπισμένες* προδιαγραφές πίστης, που περιέχονται σε ένα βιβλίο, ονομαζόμενο ιδιαίτερα *Βίβλο*, δηλαδή σε έναν κώδικα της Αποκάλυψης μιας προ εκατοντάδων χρόνων παλαιάς και νέας συμφωνίας των ανθρώπων με τον Θεό. Η αυθεντικότητα, όμως, αυτής της συμφωνίας ως ιστορικής πίστης (και όχι, βέβαια, της ηθικής πίστης: διότι και αυτή θα έπρεπε να συναχθεί από τη φιλοσοφία) προσδοκάται περισσότερο από την επίδραση που ασκεί η ανάγνωση της Βίβλου στην καρδιά των ανθρώπων, παρά από την κριτική εξέταση των αποδείξεων για τις διδασκαλίες και διηγήσεις που περιέχει, η *ερμηνεία*, όμως, της οποίας δεν ανατίθεται στον φυσικό Λόγο των λαϊκών αλλά μόνον στην οξυδέρκεια των ειδημόνων της Βίβλου¹².

ελπίσεις ότι το πεπρωμένο που υπαγορεύουν οι θεοί αλλάζει με παρακλήσεις]) – Με ποια πίστη, λοιπόν, είναι πιο σίγουρο το κράτος;

12. Στο σύστημα της ρωμαιοκαθολικής εκκλησιαστικής πίστης υπάρχει στο σημείο αυτό (στην ανάγνωση της Βίβλου) περισσότερη συνέπεια απ' ό,τι στο προτεσταντικό. – Ο μεταρρυθμιστής ιεροκήρυκας La Coste* λέει στους ομοθησκούς του: «αντλήστε τον θείο λόγο από την πηγή (από τη Βίβλο) την ίδια, απ' όπου μπορείτε να τον προσλάβετε καθαρό και άψογο· αλλά δεν πρέπει να βρείτε τίποτε άλλο στη Βίβλο από αυτό που βρίσκουμε εμείς. – Λοιπόν, αγαπητοί φίλοι, πείτε μας καλύτερα τι βρίσκετε εσείς

Η βιβλική πίστη είναι μια *μεσσιανική* ιστορική πίστη, που έχει ως βάση ένα βιβλίο της συμφωνίας του Θεού με τον Αβραάμ, και αποτελείται από μια *μωσαϊκή-μεσσιανική* και από μια *ευαγγελική-μεσσιανική* εκκλησιαστική πίστη, η οποία διηγείται με τέτοια πληρότητα την απαρχή και τα πεπρωμένα του λαού του Θεού, ώστε ξεκινά από το ανώτατο σημείο της παγκόσμιας ιστορίας στο οποίο δεν ήταν παρών κανένας άνθρωπος, δηλαδή την απαρχή του κόσμου (στη Γένεση), και την ακολουθεί μέχρι το τέλος των πάντων (στην Αποκάλυψη) – πράγμα το οποίο, σαφώς, δεν μπορεί να προσδοκάται από κανέναν άλλο παρά από ένα θεόπνευστο συγγραφέα – αν και περιέχει μια αμφίβολη Καβάλα αριθμών, όσον αφορά τις σημαντικότερες περιόδους της ιερής χρονολογίας, πράγμα το οποίο, ενδεχομένως, αποδυναμώνει την πίστη στην αυθεντικότητα αυτής της βιβλικής ιστορικής αφήγησης¹³.

στη Βίβλο, για να μην ψάχνουμε εμείς χωρίς αιτία, και στο τέλος, αυτό που πιστεύουμε ότι βρήκαμε, να το χαρακτηρίσετε εσείς ως σφαλερή ερμηνεία». – Επίσης, όταν η Καθολική Εκκλησία διατυπώνει την πρόταση: «Εκτός (της Καθολικής) Εκκλησίας δεν υπάρχει σωτηρία», εκφράζει μεγαλύτερη συνέπεια από την προτεσταντική, όταν αυτή λέει ότι ακόμη και ως καθολικός μπορεί κανείς να σωθεί. Διότι, εάν αυτό ισχύει (λέει ο Bossuet), τότε επιλέγει κανείς με μεγαλύτερη σιγουριά όταν στρέφεται στην πρώτη. Διότι κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να απαιτεί να γίνει μακαριότερος του μακαρίου.

13. Εβδομήντα μήνες Αποκάλυψης (από τους οποίους υπάρχουν 4 σε αυτό τον κύκλο), ο καθένας ίσος προς 29½ έτη, κάνουν 2.065 έτη. Από αυτά αφαιρείται κάθε 490 έτος ως έτος της μεγάλης ανάπαυσης (τα οποία, σε αυτή την περίοδο, είναι 42): μένουν ακριβώς 2.023, το έτος στο οποίο ο Αβραάμ έφυγε από τη Γη Χαναάν, που του είχε δωρήσει ο Θεός, και πήγε στην Αίγυπτο. – Από εκείνο το σημείο μέχρι την κατάληψη της χώρας εκείνης από τα τέκνα του Ισραήλ, 70 εβδομάδες Αποκάλυψης (= 490 έτη) – και, έτσι, 4 φορές τέτοιες εβδομάδες ετών (= 1.960) αθροισμένες με το 2.023, έχουν ως αποτέλεσμα, σύμφωνα με τον υπολογισμό του D. Petau*, το έτος γέννησης του Χριστού (= 3.983), με τέτοια ακρίβεια, ώστε δεν λείπει ούτε ένα έτος. – Εβδομήντα έτη αργότερα είναι η καταστροφή της Ιερουσαλήμ (επίσης μια μυστικιστική περίοδος). – Ο Bengel*, όμως, στο έργο του *Ordine temporum*, σ. 9 και 218 κ.ε., θεωρεί τον αριθμό 3.939 ως το έτος γέννησης του Χριστού; Αυτό, όμως, δεν αλλάζει τίποτε στην ιερότητα του *numerus septenarius*. Διότι ο αριθμός των ετών από την κλήση του Θεού στον Αβραάμ μέχρι τη γέννηση του Χριστού είναι 1.960, ο οποίος περιέχει 4 Αποκαλυπτικές περιόδους, καθεμιά προς 490 έτη, ή 40 Αποκαλυπτικές περιόδους καθεμιά 7 επί 7 = 49 έτη. Εάν αφαιρέσουμε το μεγάλο έτος ανάπαυσης ανά κάθε τεσσαρακοστό ένατο έτος, και ένα ανά κάθε μεγαλύτερο έτος ανάπαυσης, που είναι το 490ό (όλα μαζί 44), τότε μένουν ακριβώς 3.939. – Οι αριθμοί λοιπόν των ετών 3983 και 3939 ως διαφορετικά έτη γέννησης του Χριστού διαφέρουν μόνον στο εξής: ότι ο τελευταίος προκύπτει, όταν από την περίοδο του πρώτου αφαιρεθεί αυτό που ανήκει στην περίοδο των 4 με-

Ένας κώδικας της *θεσπισμένης* (δηλαδή προερχόμενης από Αποκάλυψη) θείας βούλησης, που δεν πηγάζει από τον ανθρώπινο Λόγο, αλλά συμφωνεί μαζί του ως ηθικο-πρακτικό Λόγο, προς τον τελικό σκοπό, [δηλαδή] η Βίβλος, θα καθίστατο έτσι το ισχυρότερο όργανο καθοδήγησης του ανθρώπου και του πολίτη προς το πρόσκαιρο και προς το αιώνιο Καλό, εάν μπορούσε να πιστοποιηθεί ως λόγος Θεού και να διαπιστωθεί η αυθεντικότητά του. – Γι' αυτόν, όμως, τον όρο προκύπτουν πολλές δυσκολίες.

Διότι εάν ο Θεός πραγματικά μιλούσε στον άνθρωπο, τότε ο τελευταίος δεν θα μπορούσε ποτέ να *γνωρίζει* ότι αυτός που του μιλά είναι ο Θεός. Είναι απλώς αδύνατον ότι ο άνθρωπος μπορεί μέσω των αισθήσεων του να συλλάβει τον Άπειρο, να Τον διαχωρίσει από το αισθητηριακό ον και να Τον *γνωρίσει*. – Μπορεί, όμως, σε ορισμένες περιπτώσεις, να είναι σίγουρος ότι δεν μπορεί να είναι ο Θεός αυτός τη φωνή του οποίου πιστεύει ότι ακούει· διότι, όταν αυτό που του υπαγορεύεται μέσω αυτής είναι ενάντιο στον ηθικό νόμο, τότε, όσο μεγαλοπρεπές και αν του παρουσιάζεται το φαινόμενο, και όσο και αν υπερβαίνει τη συνολική φύση: πρέπει να το θεωρήσει αυταπάτη¹⁴.

γάλων περιόδων διά του αριθμού των ετών ανάπτωσης. Σύμφωνα με τον Bengel, ο πέννακας της ιερής ιστορίας θα είχε την εξής μορφή:

2023: Υπόσχεση στον Αβραάμ για την κατοχή της Γης Χαναάν·

2502: Κατοχή της Γης Χαναάν·

2981: Καθαγιασμός του πρώτου ναού·

3460: Διαταγή προς ανέγερση του δεύτερου ναού·

3939: Γέννηση Χριστού.

Επίσης, a priori μπορεί να υπολογιστεί το έτος του κατακλισμού. Δηλαδή, 4 περίοδοι προς 490 (= 70 x 7) έτη κάνουν 1.960. Από αυτά αφαιρείται κάθε έβδομο (= 280), μένουν 1.680. Από αυτά τα 1.680 έτη αφαιρείται κάθε εβδομηκοστό έτος (= 24) μένουν 1.656, και αυτό είναι το έτος του κατακλισμού. Από αυτό μέχρι την κλήση του Θεού προς τον Αβραάμ είναι 366 πλήρη έτη, εκ των οποίων το ένα δίσεκτο.

Τι πρέπει λοιπόν να πει κανείς για όλα αυτά; Μήπως ότι οι ιεροί αριθμοί καθόρισαν την πορεία του κόσμου; Το έργο του Frank *Cyclus iobilaeus* στρέφεται επίσης γύρω από αυτό το κεντρικό σημείο της μυστικιστικής χρονολογίας.

14. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί ο μύθος της θυσίας που έπρεπε να διαπράξει ο Αβραάμ, λόγω θείας εντολής, με τη σφαγή και την καύση του μοναδικού του γιου (το καημένο το παιδί κουβάλησε χωρίς να το γνωρίζει μέχρι και τα ξύλα για την πυρά). Ο Αβραάμ θα έπρεπε να απαντήσει σε αυτή την υποτιθέμενη θεία φωνή: «το ότι δεν πρέπει να σκοτώσω το γιο μου είναι σαφές· το ότι όμως εσύ που μου παρουσιάζεσαι είσαι ο Θεός, γι' αυτό δεν είμαι σίγουρος, και δεν μπορώ να είμαι, ακόμη και αν [η φωνή] αντηχεί από τον (ορατό) ουρανό».

Η πιστοποίηση λοιπόν της Βίβλου, που χρησιμεύει με διδασκαλία και παράδειγμα ως κανόνας για μια ευαγγελική-μεσσιανική πίστη, δεν μπορεί να θεωρείται προερχόμενη από τη θεία σοφία των συντακτών της (διότι και αυτοί ήταν άνθρωποι εκτεθειμένοι σε πιθανό σφάλμα), αλλά θα πρέπει να πηγάζει από την επίδραση του περιεχομένου της επί της ηθικότητας του λαού, από διδασκάλους που προέρχονται από το λαό καθ' εαυτόν. Επειδή, όμως, οι διδάσκαλοι αυτοί είναι ιδιώτες (σε επιστημονικά θέματα), η πιστοποίηση της Βίβλου θα προέλθει από την καθαρή πηγή της γενικής, έλλογης θρησκείας που ενυπάρχει σε κάθε κοινό άνθρωπο, η οποία [πιστοποίηση] ακριβώς μέσω αυτής της απλότητας θα έπρεπε να έχει την ευρύτερη και εντονότερη επιρροή στις καρδιές του λαού. – Η Βίβλος ήταν το όχημα αυτής της θρησκείας μέσω συγκεκριμένων θεοπισμένων προδιαγραφών, οι οποίες απέδωσαν στην άσκηση της θρησκείας, εντός της αστικής κοινωνίας, μια *μορφή* ως μια κυβέρνηση, και η αυθεντικότητα αυτού του κώδικα, ως θείου (του συνόλου όλων των καθηκόντων μας ως θείων εντολών) πιστοποιεί και τεκμηριώνει τον εαυτό του, όσον αφορά το πνεύμα του (το ηθικό στοιχείο): όσον αφορά, όμως, το γράμμα του (το θεοπισμένο στοιχείο), τότε τα θεσπίσματα αυτού του βιβλίου δεν χρειάζονται πιστοποίηση, διότι δεν ανήκουν στο ουσιώδες (*principale*) αλλά μόνον στα παρελκόμενα (*accessorium*) του ίδιου. – Το να θεμελιώνεται, όμως, η καταγωγή αυτού του βιβλίου σε έμπνευση των συντακτών του (*deus ex machina*), ώστε έτσι να καθαγιάζονται και τα επουσιώδη θεσπίσματά του, θα πρέπει μάλλον να αποδυναμώνει παρά να ενισχύει την εμπιστοσύνη στην ηθική του αξία.

Η πιστοποίηση μιας τέτοιας γραφής, ως θείας, δεν μπορεί να συναχθεί από καμία ιστορική αφήγηση, αλλά μόνον από τη δοκιμασμένη της δύναμη να θεμελιώνει θρησκεία στις ανθρώπινες καρδιές και, μέσω της απλότητάς της, να την αποκαθιστά στην καθαρότητά της όταν έχει παραμορφωθεί από κάποια (παλαιά ή νέα) θεσπίσματα: ένα έργο, που δεν παύει να αποτελεί επίδραση της φύσης και επιτυχία της προοδεύουσας ηθικής καλλιέργειας στη γενική πορεία της *Πρόνοιας*, και πρέπει να ερμηνεύεται ως τέτοιο, ώστε η ύπαρξη αυτού του βιβλίου να μην αποδοθεί με *απιστία* στην απλή τύχη ή με *δεισιδαιμονία* σε ένα *θαύμα*, και, έτσι, να ναυαγήσει και στις δύο περιπτώσεις ο Λόγος.

Το συμπέρασμα απ' όλα αυτά είναι το εξής:

Η Βίβλος περιέχει εντός της μια βάση πιστοποίησης του (ηθικού)

θείου χαρακτήρα της, επαρκής ως προς την πρακτική πρόθεση, μέσω της επιρροής την οποία άσκησε παλαιόθεν στην καρδιά των ανθρώπων, τόσο με κατηχητική όσο και με ομιλητική διδασκαλία, ώστε να διατηρηθεί ως όργανο, όχι απλώς της γενικής και εσωτερικής έλλογης θρησκείας αλλά και ως διαθήκη (Καινή Διαθήκη) μιας θεοπισμένης διδασκαλίας πίστης, για την οποία μπορεί να χρησιμεύσει ως οδηγός για ανυπολόγιστο διάστημα· ασχέτως εάν, από θεωρητική άποψη, προσφέρει λίγα ή πολλά στοιχεία σε ειδήμονες που ερευνούν την καταγωγή της θεωρητικά και ιστορικά, ή εάν προσφέρει λίγες ή πολλές αποδείξεις για την κριτική πραγμάτευση της ιστορίας της. – Ο *θείος χαρακτήρας* του ηθικού της περιεχομένου αποζημιώνει επαρκώς το Λόγο για τον ανθρώπινο χαρακτήρα της ιστορικής αφήγησης, η οποία [αφήγηση], ως αρχαία περγαμηνή, είναι κατ' επανάληψη δυσανάγνωστη και πρέπει να καταστεί κατανοητή, σε συνάφεια με το όλον, μέσω προσαρμογών και εικασιών, ενώ, εντούτοις, δικαιολογεί την πρόταση: ότι η Βίβλος αξίζει να διαφυλαχθεί, να χρησιμοποιηθεί με ηθικό σκοπό και να υπαχθεί στη θρησκεία ως οδηγητικός της μίτος, *ως εάν να ήταν μια Θεία Αποκάλυψη*.

Η θρασύτητα των [εκάστοτε] δυναμικών προσώπων ιδιοφυούς χαρακτήρα, τα οποία φαντάζονται ότι έχουν ήδη αναπτυχθεί πέρα από αυτό τον καθοδηγητικό δεσμό της εκκλησιαστικής πίστης, και παραληρούν, είτε ως θεοφιλόανθρωποι σε δημόσιες εκκλησίες που έχουν ιδρυθεί γι' αυτόν το σκοπό, είτε ως μυστικιστές υπό το φως εσωτερικών Αποκαλύψεων, θα έκανε την κυβέρνηση να μετανιώσει σύντομα για την επιείκειά της, να εγκαταλείψει εκείνο το μεγάλο μέσο εδραίωσης και καθοδήγησης της αστικής οργάνωσης και ησυχίας, και να το εναποθέσει σε απερίσκεπτα χέρια. – Επίσης, δεν μπορεί να προσδοκάται ότι εάν η παρούσα Βίβλος καταντήσει πλέον αφερέγγυα, θα αναδυθεί μια άλλη στη θέση της· διότι δημόσια θαύματα δεν γίνονται για δεύτερη φορά στην ίδια υπόθεση: καθώς η αποτυχία του προηγούμενου [θαύματος], όσον αφορά τη διάρκεια, αποστερεί την πίστη απ' όλα τα υπόλοιπα – όπως, από την άλλη πλευρά, δεν χρειάζεται να εισακουέται η κραυγή των *αλαρμιστών* (το βασίλειο κινδυνεύει), όταν σε συγκεκριμένα θεσπίσματα της Βίβλου, που αφορούν περισσότερο τις τυπικότητες παρά το εσωτερικό περιεχόμενο πίστης της Γραφής, προσάπτονται ορισμένες μομφές στους ίδιους τους συντάκτες της: διότι η απαγόρευση εξέτασης μιας διδασκαλίας αντίκειται στην ελευθερία πί-

στης. – Το ότι, όμως, μια ιστορική πίστη αποτελεί καθήκον, και ανήκει στη μακαριότητα, αυτό είναι δεισιδαιμονία¹⁵.

Για την *τέχνη ερμηνείας* της Βίβλου (*hermeneutica sacra*), εφόσον δεν μπορεί να αφεθεί στους ερασιτέχνες (καθώς αφορά ένα επιστημονικό σύστημα), η μοναδική απαίτηση που μπορεί να διατυπωθεί, σε αναφορά προς αυτό που είναι θεσπισμένο στη θρησκεία, είναι απλώς η εξής: ότι ο ερμηνευτής θα πρέπει να δηλώσει εάν η ρήση του θα πρέπει να γίνει κατανοητή ως *αυθεντική* ή ως *δογματική*. – Στην πρώτη περίπτωση, η ερμηνεία θα πρέπει να αντιστοιχεί κυριολεκτικά (φιλολογικώς) στο νόημα του συγγραφέα· στη δεύτερη, όμως, ο ειδήμων της Γραφής έχει την ελευθερία να αποδώσει στο εδάφιο εκείνο το νόημα

15. *Δεισιδαιμονία* είναι η τάση να τίθεται μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σε αυτό που δεν είναι προσβάσιμο με φυσικό τρόπο, παρά σε αυτό που εξηγείται με φυσικούς νόμους – είτε αφορά κάτι φυσικό είτε κάτι ηθικό. – Μπορεί λοιπόν να διατυπωθεί το ερώτημα: εάν ως καθοδηγητικός μίτος για το δάσκαλο θα πρέπει να χρησιμεύει η βιβλική πίστη (ως εμπειρική) ή αντιστρόφως η ηθική (ως πίστη του καθαρού Λόγου και της θρησκείας). Με άλλα λόγια: είναι διδασκαλία του Θεού επειδή βρίσκεται στη Βίβλο ή βρίσκεται στη Βίβλο επειδή προέρχεται από τον Θεό; – Η πρώτη πρόταση είναι προφανώς ασυνεπής· διότι πρέπει να προϋποτεθεί το θείο κύρος του βιβλίου για να αποδειχθεί ο θεϊός χαρακτήρας της διδασκαλίας του ίδιου. Δεν μπορεί λοιπόν παρά να ισχύει μόνον η δεύτερη πρόταση, η οποία, όμως, δεν είναι αποδείξιμη (*supernaturalium non datur scientia* [δεν υπάρχει επιστημονική γνώση υπερφυσικών πραγμάτων]). – Ένα παράδειγμα επ' αυτού. – Οι μαθητές της μωσαϊκής-μεσσιανικής πίστεως είδαν τις ελπίδες, που είχαν από τη συμφωνία του Θεού με τον Αβραάμ, να βυθίζονται μετά το θάνατο του Ιησού («ήμεεις δὲ ἠλπίζομεν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ» [Λουκάς 24:21])· διότι στη δική τους Βίβλο η σωτηρία είχε αναγγελθεί μόνον για τα τέκνα του Αβραάμ. Συνέβη, όμως, ότι καθώς είχαν συνέλθει οι μαθητές κατά την Πεντηκοστή, ένας είχε την ευτυχί ιδέα, που αντιστοιχούσε στην εκλεπτυσμένη εβραϊκή ερμηνευτική τέχνη, ότι και οι ειδωλολάτρες (Έλληνες και Ρωμαίοι) μπορούσαν να θεωρούνται ότι συμπεριλαμβάνονται σε αυτή τη συμφωνία: εάν πίστευαν στη θυσία που ήθελε να κάνει ο Αβραάμ στον Θεό με τον μοναδικό του γιο (ως αισθητή εικόνα της θυσίας του Κοσμοσωτήρα)· διότι τότε θα ήταν τέκνα του Αβραάμ εν πίστει (εν πρώτοις με περιτομή αλλά αργότερα και άνευ αυτής). – Δεν είναι θαύμα ότι μια τόσο μεγάλη ανακάλυψη, η οποία άνοιξε τεράστια προοπτική σε μια λαϊκή συνέλευση, έγινε αποδεκτή με υπέρτατο ενθουσιασμό ως εάν να ήταν άμεση επίδραση του Αγίου Πνεύματος, θεωρήθηκε ως θαύμα και πέρασε ως τέτοιο στη βιβλική (αποστολική) ιστορία. Εντούτοις η θρησκεία δεν απαιτεί να γίνεται αποδεκτή αυτή η πίστη ως δεδομένο και να επιβάλλεται στον φυσικό ανθρώπινο Λόγο. Η μέσω φόβου υπακοή, όσον αφορά μια τέτοια εκκλησιαστική πίστη, με την έννοια ότι είναι απαραίτητη για τη μακαριότητα, είναι λοιπόν δεισιδαιμονία.

(φιλοσοφικώς), το οποίο λαμβάνει στην εξήγηση ως προς την ηθικοπρακτική πρόθεση (προς ηθοπλασία του μαθητευομένου): διότι η πίστη σε μια απλή ιστορική πρόταση είναι, καθ' εαυτήν, νεκρή. – Η πρώτη περίπτωση μπορεί, βεβαίως, από συγκεκριμένη πραγματική σκοπιά, να είναι αρκετά σημαντική για τον ειδήμονα της Γραφής, και έμμεσα επίσης για το λαό, αλλά ο ιδιαίτερος σκοπός της θρησκευτικής διδασκαλίας, [δηλαδή] να διαμορφώσει ηθικά καλύτερους ανθρώπους, μπορεί σε αυτή την περίπτωση, όχι μόνον να παρεκκλίνει, αλλά και να εμποδιστεί. – Διότι, οι ιεροί συγγραφείς μπορούν, ως άνθρωποι, να έχουν σφάλει (εάν δεν αποδεχθεί κανείς ένα διαρκές θαύμα μέσω της Βίβλου), όπως π.χ. ο *Απόστολος Παύλος* με την εκλογή χάριτος, την οποία καλοκάγαθα μεταβιβάζει από τη μωσαϊκή-μεσσιανική διδασκαλία της Γραφής στην ευαγγελική, αν και βρίσκεται σε μεγάλη σύγχυση ως προς το ακατανόητο της απόρριψης [από τη χάριν] ορισμένων ανθρώπων πριν ακόμη γεννηθούν, και έτσι, εάν υποθεθεί ότι η ερμηνευτική των ειδημόνων της Γραφής είναι μια Αποκάλυψη στην οποία συμμετέχει και ο ερμηνευτής, θα πρέπει διαρκώς να υφίσταται ανάσχεση ο θεός χαρακτήρας της θρησκείας. – Η μοναδική ευαγγελική-βιβλική μέθοδος διδασκαλίας του λαού, στην αληθινή εσωτερική και γενική θρησκεία, που διαφέρει από τη συγκεκριμένη εκκλησιαστική πίστη ως ιστορική πίστη, είναι λοιπόν μόνον η *δογματική* ερμηνεία, η οποία δεν απαιτεί να γνωρίσει (εμπειρικά) τι νόημα θα μπορούσε να έχει συνδέσει ο ιερός συγγραφέας με τα λόγια του, αλλά [αναζητά] τη διδασκαλία που ο Λόγος (a priori) μπορεί να αποδώσει σε ένα εδάφιο της Γραφής με αναφορά στην ηθική αντίληψη. Όπου όλα διενεργούνται με ειλικρίνεια και παρησία, χωρίς απάτες, καθώς πλέον ο λαός μπορεί να κατηγορήσει το δάσκαλό του ως *εξαπατημένος* στην πρόθεσή του (την οποία πρέπει να έχει), εάν έχει λάβει μια ιστορική πίστη την οποία κανείς δεν δύναται να αποδείξει, αντί για μια ηθική [πίστη] (τη μοναδική μακάρια), που ο καθένας δύναται να συλλάβει.

Ως προς τη θρησκεία ενός λαού που έχει διδαχθεί να λατρεύει μια ιερή Γραφή, η δογματική της ερμηνεία που αναφέρεται στο ηθικό του συμφέρον (του λαού) –της ηθοπλασίας, της ηθικής βελτίωσης και, έτσι, της σωτηρίας– είναι ταυτόχρονα και η αυθεντική: δηλαδή, έτσι θέλει ο Θεός να εννοείται η βούλησή Του, που αποκαλύπτεται στη Βίβλο. Διότι, εδώ δεν γίνεται λόγος για μια αστική κυβέρνηση που αποσκοπεί να κρατήσει το λαό σε (πολιτική) πειθαρχία, αλλά για μια κυβέρνηση που

αποσκοπεί στο εσωτερικό της ηθικής πεποίθησης (ως εκ τούτου, για μια θεία κυβέρνηση). Ο Θεός, που μιλά μέσω του δικού μας (ηθικοπρακτικού) Λόγου, είναι ο αδιάψευστος και κατανοητός σε όλους ερμηνευτής του λόγου Του, και δεν μπορεί να υπάρχει απολύτως κανένας άλλος (φέρ' ειπείν με ιστορικό τρόπο) πιστοποιημένος ερμηνευτής του λόγου Του· διότι η θρησκεία είναι καθαρή υπόθεση του Λόγου.

Έτσι, οι θεολόγοι της σχολής έχουν το καθήκον, και συνεπώς την αρμοδιότητα, να διατηρούν τη βιβλική πίστη: χωρίς, όμως, να παρεμποδίζουν την ελευθερία των φιλοσόφων να την υποβάλλουν ανά πάσα στιγμή στην κριτική του Λόγου, η οποία, σε περίπτωση δικτατορίας (μέσω θρησκευτικού διατάγματος), που θα μπορούσε ίσως να επιτραπεί σε εκείνη την ανώτερη σχολή για βραχύ διάστημα, διαφυλάσσεται καλύτερα με την έκφραση: *Provideant consules, ne quid Respublica detrimenti capiat* [Οι σύμβουλοι ας προσέχουν, η πολιτεία να μην υφίσταται ζημία].

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΒΙΒΛΙΚΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΙΘΑΝΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Το ότι [η Βίβλος] θα παραμείνει επί μακρόν σε θέση κύρους, παρ' όλη τη μεταβολή των απόψεων, γι' αυτό εγγυάται η σοφία της κυβέρνησης, καθώς το συμφέρον της, όσον αφορά την ομόνοια και ησυχία του λαού σε ένα κράτος, βρίσκεται σε άμεσο συσχετισμό μαζί της. Το να της εγγυόμαστε, όμως, την αιωνιότητα, ή το να θεωρούμε, χιλιαστικά, ότι θα μεταβεί σε μια νέα βασιλεία του Θεού επί γης, αυτό υπερβαίνει τη συνολική μας ικανότητα προφητείας. – Τι θα συνέβαινε λοιπόν, εάν κάποτε η εκκλησιαστική πίστη δεν θα χρειαζόταν πλέον αυτό το μεγάλο μέσο της λαϊκής καθοδήγησης;

Ποιος είναι ο συντάκτης των βιβλικών βιβλίων (της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης) και σε ποια περίοδο συγκροτήθηκε ο Κανόνας;

Οι φιλολογικές-αρχαιολογικές γνώσεις θα είναι πάντα απαραίτητες προς διατήρηση του κανόνα πίστης που σχηματίστηκε μια κάποια στιγ-

μή, ή μήπως θα μπορέσει κάποτε ο Λόγος, από μόνος του και με γενική ομοφωνία, να ρυθμίσει τη χρήση αυτού του κανόνα προς τη θρησκεία;

Υπάρχουν επαρκή τεκμήρια για την αυθεντικότητα της Βίβλου, σύμφωνα με τους λεγόμενους Εβδομήκοντα, και από ποια περίοδο μπορεί κανείς να τα χρονολογήσει με σιγουριά; κ.λπ.

Η πρακτική, και προπάντων δημόσια χρήση αυτού του βιβλίου σε κηρύγματα είναι αναμφισβήτητα εκείνη που συνεισφέρει στη βελτίωση των ανθρώπων και στην αναζωογόνηση των ηθικών τους ελατηρίων (προς ηθοπλασία). Κάθε άλλη πρόθεση θα πρέπει να είναι υποδεέστερη όταν έρχεται σε σύγκρουση με αυτήν. – Είναι, λοιπόν, άξιο απορίας: ότι κατέστη δυνατό να αμφισβητηθεί αυτό το αξίωμα, και ότι μία *παραφραστική* πραγμάτευση του κειμένου, αν και δεν απέκτησε προτεραιότητα, σίγουρα όμως έθεσε στη σκιά την *παραινετική* του πραγμάτευση. – Αυτό που θα πρέπει να δοθεί στο λαό προς καθοδήγηση δεν είναι η ειδημοσύνη της Γραφής και αυτό που μέσω αυτής *αποσπά* κανείς από τη Βίβλο, μέσω φιλολογικών γνώσεων, που συχνά δεν είναι παρά ατυχείς εικασίες, αλλά αυτό που της *προσδίδει* κανείς με ηθικό τρόπο σκέψης (δηλαδή σύμφωνα με το πνεύμα του Θεού), όπως και διδασκαλίες που ποτέ δεν εξαπατούν δεν μπορούν ποτέ να παραμείνουν χωρίς σωτήρια επίδραση. Θα πρέπει, δηλαδή, να πραγματεύεται το κείμενο *μόνον* (ή τουλάχιστον *κυρίως*) ως αφορμή προς κάθε ηθική βελτίωση που μπορεί έτσι να γίνει νοητή, χωρίς να αποπειράται την εξερεύνηση του τι άραγε είχαν υπόψη τους οι ιεροί συγγραφείς. – Ένα κήρυγμα που προσανατολίζεται σε ηθοπλασία ως τελικό σκοπό (όπως άλλωστε θα πρέπει να είναι κάθε κήρυγμα), θα πρέπει να αναπτύσσει τη διδασκαλία από τις *καρδιές* των ακροατών, δηλαδή από τις φυσικές ηθικές καταβολές, ακόμη και του πλέον αμόρφωτου ανθρώπου· διότι μόνον τότε η συνείδηση που θα προκύψει από αυτό θα είναι σαφής. Οι αντίστοιχες *μαρτυρίες* της Γραφής δεν θα πρέπει να είναι βάσεις ιστορικής απόδειξης που *επιβεβαιώνουν* την αλήθεια αυτών των διδασκαλιών (διότι αυτές δεν τις χρειάζεται ο ηθικός-πρακτικός Λόγος: και η εμπειρική γνώση, επίσης, δεν δύναται κάτι τέτοιο), αλλά απλώς παραδείγματα εφαρμογής των αρχών του πρακτικού Λόγου στα δεδομένα της ιερής ιστορίας, για να καταστήσουν εποπτικότερη την αλήθεια του πράγματος το οποίο αποτελεί αξιότιμο πλεονέκτημα για το λαό και το κράτος σε όλη τη γη.